

Muinastulede öö

Mare Kõiva

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna
juhtivteadur
mare.koiva@folklore.ee

Andres Kuperjanov

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna teadur
andres.kuperjanov@folklore.ee

Teesid: Artikkel uurib muinastulede öö traditsiooni algatamist, levikut ja rakendamist, kaardistades kultuurikeskkonda ning kirjeldades sisemisi ja väliseid sotsiaal-kultuurilisi tegureid, samuti seoseid identiteedi loomisel augusti viimase pühapäeva tähistamisega mere kaldal. Uuringu andmeid koguti intervjuude ja vaatlustega. Salvestatud andmeid kasutati kvalitatiivse lähenemisviisi raames, et rekonstrueerida privaatse ja institutsionaliseeritud tähistamise dünaamika. 21. sajandil tõlgendatakse lõkkeit kui mineviku meenutamist ning pärandi jätkamist etnilise identiteedi pinnalt. Esitatud on mõned võrdlevad nähtused Euroopa lähialadelt.

Märksõnad: augusti lõpu tähistamine, folkloor, kujutletud minevik, rituaalne aasta, tulefestival

Ideaalsel juhul südatakse muinastulede öö lõke merekaldal augusti viimasel pühapäeval. Toiming on olnud jälgitav 1990. aastate algusest, arengut võib nimetada festivaliseerumiseks. Uuringu andmekogumise meetoditena rakendati süvaintervjuusid ja kohapealseid vaatlusi. Salvestatud andmeid kasutati kvalitatiivse lähenemisviisi raames, et rekonstrueerida era- ja institutsionaliseeritud pidustuste dünaamikat. 21. sajandil tõlgendatakse lõkkeit kui mineviku mälestamist ning pärandi leiutamist ja taasleiutamist, et ülistada pärandit etnoreligioossete identiteetide vaidlusalusel pinnal.

Artikkel jätkab linnaelanike ruumi- ja identiteedisuhetega seotud kogemuste ja praktikate vaatlemist 1980.–1990. aastatel algatatud muinastulede öö tähistamise näitel. Muinastulede öö on kogum omavahel põimunud nähtustest: projektipõhised katsed kohalikku elu elavdada Soomes ning rohujuure tasandil kombestiku algatamine ja selle juurutamine Eestis. Samas on arenenud ka ajaloole pühendatud kalendritähtpäeva, (kujutletud) ajaloo juurde kuulunud märguandesüsteemi, üldistamisest sõnumiks, mis loob seoseid ruumi ja ajaloo vahel: Läänemeri ja Läänemere viikingikultuur, Eestis 20. sajandil arenenud

ideed Põhjalast. Ajalooga seotud tähtpäevade juures luuakse tavaliselt seos konkreetse sündmusega, muinastulede öö puhul loob sündmus seoseid mälu ja mäletamisega. Täna on tähtis eesmärk ökoloogiliselt puhas meri ning tähistamisviis, mis jätab loodusesse võimalikult väikese jälje. Muinastulede süütamise tava on levinud Eestis, Soomes, Rootsi rannikul ja saartel, Lätis, Inglismaal, aga ka Austraalias ja Põhja-Ameerikas. Sündmuse kiire hiljutine levimine võimaldab selle teket täpsemalt jälgida ja suunab küsima, mis on selle invariantseid sõnumid? Milliseid kogemusi see pakub ja kas populaarsel sündmusel on seoseid mina-pildi ning tänase identiteediga.

Tähtpäeva kujunemist ja arengut on jälgitud välitööde, küsitluse ja intervjuude kaudu, lisaandmeid on otsitud sotsiaalmeedia fotode ja veebipõhiste videoklippide abil.

Ajaloosündmuse tähistavad tähtpäevad

Eviatar Zerubavel (2003: 33) on osutanud, et enamasti ei ulatu ajalooga seotud tähtpäevad kuigi kaugemale minevikku: kui mõni üksik erand välja arvata, on tegemist viimase paari sajandi sündmustega.

Euroopas on siiski mitmeid erineva taustaga erandeid, näiteks said kalendrireformist tõuke mitmed pidustused, mis on säilinud kindlas piirkonnas. Selliste hulka kuulub *Clavie* põletamise traditsioon, mis viiakse läbi 11. jaanuaril Burgheadi linnas Šotimaa rannikul ja mida meil oli võimalik kogeda Findhorni kommuunis toimunud konverentsi ajal. Elamus oli mitmes suhtes üllatav, alates tõrvatünni ettevalmistamisest kohaliku meistri töökojas kuni *Clavie* kuninga ja tema 15 noorest mehest koosneva meeskonna poolt tõrvatünni süütamiseni ning rongkäiguga läbi linna rändamiseni koos mõningate tähendusrikaste peatustega linna oluliste institutsioonide juures. *Clavie* põletamise rituaaliga tähistatakse nn vana uut aastat. Kõndisime Burgheadi tänavail kõrvuti kohalikega, kuulates gaeli keele kõla ja põigates kõrvale maha kukkuvate tulelontide eest. Seejärel õnnestus vaadata *Clavie* põletamist kõrgendikul paikneval kivialtaril. Isegi õnnetoov söetükk *Clavie* põlemise paigast sai kaasa võetud. Meeskonda olid saatma tulnud linnakodanikud erinevas vanuses, jäädi sõpradega vestlema või mindi edasi tähistama kohalikku kõrtsi, kuid eeskätt mindi tagasi koju (vt lähemalt Bennett 2001; Maslin 2014; Grundhauser 2015).¹

Prantsusmaal esindab ajaloolisi tähtpäevi Bastille päev (14. juuli). Inglismaal ja Iirimaal on mitmeid ajalooliste sündmustega seotud pühasid. Selliste hulka kuuluvad 5. november, mis on Suurbritannias üldtuntud kui *Guy Fawkesi* öö või *lõkete* öö. See iga-aastane pidustus tähistab silmapaistva katoliiklase Robert Catesby juhitud katoliku vandenõulaste rühma parlamendikodade

õhkamise ebaõnnestunud katset 5. novembril 1605. aastal. 5. novembri tähistamine oli ja on dünaamiline protsess: 1605. aastal süütasid inimesed Londoni ümbruses lõkkes, hiljem muutus see iga-aastaseks avalikuks tänapühaks mässu ebaõnnestumise eest. Keset pidustusi põletavad kodanikud lõkkes populaarsete vihategelaste kujusid. 18. sajandi lõpupoole ilmusid teated lastest, kes kerjavad raha Guy Fawkesi kujutistega ringi liikudes, samuti on uurijad osutanud mitmetele ühiskonna erinevate kihtide poliitilistele sõnumitele, mida on seostatud tähtpäevaga (Paz 1990; Sharpe 2005). 20. sajandi Guy Fawkesi päev oli nauditav seltskondlik pidustus, mida tavaliselt tähistati suurte organiseeritud üritustena, mille keskmes on lõke ja ilutulestik. Väga oluline roll on näiteks tuleseltsidel (*Bonfire societies*), kes osalevad paraadidel koos kooliõpilaste ja vanema rahvaga. Inimesed on enamasti maskeeritud: rietatud erinevatesse kostüümidesse, kannavad mõne elukutse tunnuslikke mütse või särke, neil on näomaalinguid, ja peamine – nii lapsed kui vanemad inimesed, naised ja mehed, tassivad julgelt leegitsevaid tõrvatünni seljas – kindlasti on see julgustükk, mida mujal naljalt ei kohta. Muidugi on paljudel lastel tõrvikud. Meie laiuskraadil piirab tõrvatünnide kasutamist asjaolu, et siidri- ega viskitünni pole siin kunagi olnud, isegi puust liha-, kapsa- jm hoiustustünnid on taandunud külmikute ees. On veel üks joon, mida enam sajandeid ei leia eesti avalikel üritustel – kui neid kunagi üldse on kasutatud – need on pilakujud, kus härrasmehe või kaltsunuku kõrval rändavad paraadil poliitikute ja meediategelaste kujud – nt Boris Johnson, Harvey Weinstein, Katie Price, Donald Trump jt ebasoosingus isikute näoga kujud, keda ootab ees tules põlemine (Shakhnazarova 2019; Oliphant 2019; Powell 2018).

12. juulil süüdatakse lõkkes ka Põhja-Iirimaal (*“The Twelfth”*), et tähistada Boyne'i lahingu eelõhtut, otsustavat sõjalist konflikti, mis kehtestas protestantliku kiriku domineerimise Iirimaal. Kuulsusrikas *Twelfth* või *Orangemen's Day* (kaheteistkümnend öö, oranje öö) on Ulsteri protestantide tähtpäev (mis sai alguse 18. sajandi lõpus). See tähistab revolutsiooni (1688) ja protestantliku kuninga Oranje Willemi võitu Boyne'i lahingus (1690). Tänapäevased suured paraadid, kus osalevad *Orangemenid*, keda toetavad ansamblid, on kultuurisündmus. Paraad kulgeb tavaliselt läbi linna suurde parki, kus osalejad ja üldsus kogunevad, et süüa, juua ja kuulata vaimulike, poliitikute ja ordu kõrgemate liikmete kõnesid. Põhja-Iirimaal korraldab iga piirkond (*District Lodge*) tavaliselt oma paraadi. Maapiirkondades roteerub paraad erinevate linnade vahel.

Kahe viimase tähtpäeva puhul näeme põimumas ajaloolisi, poliitilisi ja religioosseid eesmärke, mis on pika arengutee jooksul haaranud kaasa erinevaid sotsiaalseid kihte – enam ei saa viidata kõrgklassilt lihtrahvale kanduva kombega, vaid ettevõtmistel on üldine rahuldust pakkuv iseloom, Guy Fawkesi päeval esineb seejuures ka pilamise ja protesti elemente. Samas on olemas

võimalus soovida endale õnnelikumat tulevikku, mitmed kultuurilised tagamaad, julgusekatsed ning isikliku ja kogukondliku identiteedi teostamise ja kinnitamise võimalused (Etherington 1988).

Tulles tagasi eestlaste juurde, tuleb nentida, et siin jäi lõkete süütamise tsükkel 19. ja 20. sajandil lühikesse perioodi vahemikus jüripäevast (23. aprill) jaanipäevani (24. juuni). Varem ja sageli isegi nüüd on jüripäeva ajal õues suhteliselt külm ja lõkketegemine raskendatud. Jaanipäeva eel ja järel oli kibe talutööde periood, mis lõkketegemist ajaliselt piiras ja määras, ja muidugi ka nn tuleohtliku perioodi algus metsades. Agraarses külas oli jüripäev kogunenud rämpsü põletamise aeg. Lõket tehti privaatsetel talumajapidamiste juures ja selle tähtis komponent oli maagiline tegevus hunditõrjeks ja teistegi metsloomade eemale peletamiseks.

Lõket tehti ka teiste kevadpühade ajal, 20. sajandil võttis 1. mai üle mitmeid jüripäeva funktsioone, sh lõkke tegemise kombe, et vanast prügist vabaneda. Tartu linnakultuuri juurde kuulub lahutamatult tudengite pidulik volbrirongkäik, milles osalevad küll üksnes korporandid ja üliõpilasseltside liikmed, kuid vaatamänguna on see põnev ka linlastele. Eesti Vabariigi taaskehtestamisest alates kuulus volbripäeva traditsiooni juurde ka suure lõkke süütamine Toomeorus, mis polnud mõeldud linnarahvale, vaid taas üliõpilasorganisatsioonidele. Volbripäeva üliõpilaspühana taastamine nihutas aga ka linnakultuuris lõkke tegemise 30. aprillile, kuivõrd Tartus elab arvukalt vilistlasi ja lisaks on praktiline ühendada lähestikuste päevade kombeid.

Ent keskne, maagiline lõkketegemise aeg oli siiski jaanipäev, mida Matthias Johann Eisen (1899) on iseloomustanud järgmiselt:

[--] Jõudis Jaanipäev kätte, siis vaadati, kus kõige kõrgem kungas mõisa ligidal.² Sinna seati pikk ritv ülesse ja pandi tõrvavaat või tõrvapütt otsa. Pütt või vaat topiti veel enne tublisti hõõvli laastusid täis ja pisteti tuli otsa. Mida suurem tuli, seda suurem rõõm.

Mõisa poolt toodi nüüd ammu lubatud viinavaat välja, seati pukki ja anti igale ühele klaas porujommi kätte, naesterahvastele aga seda väärt õlut. Käes oligi aasta otsa lubatud rõõm. Kui kannud käima hakkasivad, hakati ka laulu laskma.

Natuke maad Jaanitulest eemal istus kivi või puukännu otsas pillimees ja puhus torupilli, nii mis silmad pungis peas. Pilli äält kuuldes hakkas teine jagu noori tantsu lööma. Tantsisivad vana "maa-valtsi". Tants pidi hästi tasaselt ja maad mööda minema ja sellepärast ongi ta "maa-valtsi" nime saanud. – Kolmandas liigis istusivad jälle vanemad inimesed, ajasivad magusat juttu ja ootasivad va karjajaaku ehk kuulasivad, kui neiud laulsivad.

See kirjeldus on ilmunud napilt enne suuremaid muutusi ühiskonnas: vabariigi tekkeajal 1919 mõisad võõrandati /natsionaliseeriti, mõisamaad jagati ümber, kõrtsid suleti aga juba 1900 uue monopoliseadusega ja muudeti söögikohtadeks.³ Mõisalõketest kujunesid linna-, asula- või küla ühislõkked oma muusika, tant-su, kiikumise ja näitemänguga. Järjest kasvav privaatlõkete arv talu, maja või suvilakoha juures, kiige- ja lõkkeplatside läheduses või ka sobivas kohas looduses hakkas kujunema uueks normiks. Jaanilaupäeva juurde kuulusid muudki tähtsad sündmused: kalmistupühad, lahkunute meenutamine ja jaanisaun. Tähtsam oli lõkke süütamine aasta lühima öö ajal, mil külastati lähisugulasi ja vanemaid (või lapsi). Suurimad ja uhkemad lõkked süüdati rannakülades vanadest kaluripaadidest, mõnel pool on pandud tõrvatünn puu otsas põlema.

Miks tekitada Eesti kalendritavadesse muinastulede öö?

Elav kalendritraditsioon oli 20. sajandi jooksul suurtes muutustes. Seoses kiire linnastumise, tehniliste uuendustega olid agraarsed pühad hakanud kaotama oma tähendust ning üksnes kümnekond tähtpäeva oli säilitanud oma tähistamisväärtuse või mugandunud linnaoludesse sobivaks. Lisandus uusi riikidevahelisi tähtpäevi, ilmalikke või ülemaailmseid pühasid nagu maa päev, vee päev, looduskaitsepäev oma loodussäästliku sõnumiga, ka näiteks valentinipäev.

- Uuemad pühad, mis taasjuurutati 1990. aastate paiku, aitavad tähistada ja kinnitada lähisuhteid. Lisaks emade ja isade päevale on Eesti üks mõnest riigist, kes alustas 2013 vanavanemate päeva tähistamist. Suvised tähistamised olid seotud ka populaarse suguvõsaliikumisega. Sugupuid koostati Eesti Ajalooarhiivi abiga 1980. aastate alguses ja varemgi, see jätkas 1930. aastate tavasid. Koostatud sugupuud koos muude andmetega anti ise välja (levitati paljundusi ja masinkirjakoopiad) ja jaotati suguvõsa liikmete vahel. Siiani on populaarsed suguvõsa kokkutulekud, näiteks kroonikas mainitud varaseima talukoha lähedal või looduskaunis kohas. Hea tava kohaselt saabusid sugulased kogu maailmast, st ühinesid ka välismaal elavad suguvõsaliikmed. Lisaks mõnede eettekanetele ja kultuurilisele meelelahutusele peeti kõnesid, tantsiti, harrastati mitmeid mänge, korraldati miniekskursioone, nauditati lõkke ääres viibimist ning muidugi vahetati igat liiki uudiseid.

Juurdunud on uued pühad perekonnasidemete tähistamiseks nagu emadepäev, isadepäev 1965–1990, hiljem lisandusid valentinipäev (Vesik 2016) ning halloween ja tõusuteel on vahepeal ametliku riikliku toetuseta jäänud rahvusvaheline naistepäev jne.

- Elukutse päevad (nt kaevurite päev), mille tähistamine algas nõukogude perioodil ja millest osal on nüüdseks poole sajandi pikkune ajalugu. Ka see tähtpäevade liik kogub populaarsust ja tähtpäevade arv on aasta-aastalt tõusnud.
- Vähemusrühmade, vaimsete rühmade tähtpäevad, sh hiina uusaasta tähistamine, samuti mitmete väiksemate rahvusrühmade tähtpäevad (Mari kangelase päev ehk *Mari taleške keče*, 26. aprillil, tähistatakse alates 1991; saami päev: 6. veebruaril, meenutades 1971. aasta esimest Norra, Rootsi, Soome, Venemaa saamide ühiskogunemist). Selliseid pidustusi on hakanud mõneti iseloomustama nende festivaliseerumine (vt Abbasian & Lundberg 2020; Sala & Waalwik *et al.* 2016: 3; Getz & Page 2016: 36; Indika 2023; Guidry 1994) ja nad hõlbustavad nende rühmade pärandi edasikandumist uutele põlvkondadele (vrd Attanasi & Casoria *et al.* 2013: 27, 227);
- Kohalike kunagiste tähtpäevade juurutamine, nt ammu unustatud olevipäeva tagasitoomine Lääne-Eestis, millega alustati 29. juulil taas nimekiriku päeva tähistamist ja seostati see religioosse sõnumi kõrval kohaliku kultuuri päevaga, mille juurde kuulub meelelahutus ja laat.

Olulised pole tähistamise juures üksnes sotsiaal-majanduslikud olud, vaid ka **muutused ajakasutamises**. Suveperioodil on vähe traditsioonilisi tähtpäevi ja pidustusi, samas kui linnainimeste puhkuseperiood ja vaba aeg langeb suures osas suvekuudele – juulisse ja augustisse, mis on täidetud tihedalt suveüritustega ja senine praktika näitab, et sinna mahub neid veelgi.

Soodustavad tingimused muinastulede öö tähistamiseks on algusest peale olnud tähenduslikud:

- Peaaegu ülemineku riituse staatuse omandab iga augusti lõpus toimuv kultuurisündmus või kontsert, sest tegemist on üleminekuga suvelt töösele tööperioodile: koolid alustavad 1. septembril või septembrinädalal ja puhkuste aeg on enamjaolt möödas.
- Sündmusel on algusest peale kindel aeg – augusti viimane laupäev, sisuliselt kõikidel on nädalavahetus vaba.
- Meelelahutus ja mõnus olemine – üritus pakub võimalusi olla lähedastega koos, kuid toob kaasa olulise tänaste pühade sihtmärgi – mitmekülgne, head muusikat ja mõnu pakkuv koosviibimine. Ajakirjanik

üldistab sõnumi: “Paljudes asulates organiseeritakse suuremaid üritusi ja külasimmaneid” (Tamm 2010; Vaik 2014a).

- Vaba rõivastus annab sündmusele palju juurde. Tõsi, õhtune mererannal augusti lõpus tuletõgemine eeldab soojemat spordirõivastust.
- Elav tuli, muusika, mererand, segu rahvuslikest ja iidsetest motiividest, mis sobib paljudele rühmadele.
- Meediatöö, sest ürituse populariseerimisele kaasati kõik suuremad ja mõned meelelahutuslikud raadiojaamad, ajakirjanike ühendus, mõnedki muuseumid jm institutsioonid, mis tagas toimuvale reklaami.

Ronald Grimes pakkus välja (2013: 194) erinevaid viise, kuidas inimesed oma tavasid ritualiseerivad, sealhulgas traditsionaliseerides, korrates, määrates, stiliseerides ja paigutades neid kindlatesse kohtadesse ja aegadesse. Gerard Lukken loetleb selliseid omadusi nagu tunnete ja emotsioonide kanaldamine, ideede ja ideaalide väljendamine, situatsiooniga toimetulek ja sotsialiseerumine (Lukken 2005), aga ka eetilisi funktsioone, nagu kohustused ja identiteedi loomine üksikisiku ja kogukonna tasandil (Post & Grimes *et al.* 2003: 41). Muinastulede öö on oma olemuselt 1990. aastate produkt ja meenutab paljuski teisi sarnaseid pidustusi (mis algasid 20. sajandi lõpus või 21. sajandil, nt Iiri-maal Uisneach'i tähistamist (vt Armao 2024), kus folkloor ja selle variatsioonid aitavad luua minevikku meenutavat mõjukat sündmust, kuna tegemist on suhteliselt noore tsiviilühiskonna tähtpäevaga, siis sündmuse rituaalne tegevus on veel arenemisel (Post & Grimes *et al.* 2003).

Algus – 1992

Traditsiooni algus on üsna hästi dokumenteeritud ajalehes Hiiumaa.

Esmalt tutvustasid nad sündmust kui vana viikingite aegset Turu saarestiku tava märgistada tuledega laevateed. 700. aastal olevat Egiptuse meresõitjad nimetanud Turu saarestikku Tulirannikuks. Meenutatakse, et tuledega anti varem märku ohtudest ja saadeti signaale. Selle kõrval loetletakse mitmeid poliitilisi argumente: 1992 on Soome Vabariigil 75. aastapäev ja Põhjamaade Nõukogul täitub 40 aastat tegutsemisega, mistõttu süüdatakse muinastulede lõkkes 29. augustil kell 21.30 Helsingi ja Stockholmi vahel. Eestlastel on põhjust ühineda ja neid õhutada samuti tulesid süütama. Nii kannab esimene üritus kindlalt poliitilist suunitlust ja edastab soovitusi toetada naabermaid, kellega kuulutakse ühisesse kultuuriringi.

Tuuakse esile veel üks oluline aspekt ja nimelt “õhtuks oodatakse saarestiku tagasi tuhandeid sisemaal elavaid inimesi, kellel on suvemajad saarestikus,

kohalikud seltsid ja klubid korraldavad kontserte ja muid kultuuriüritusi, tantsitakse ja tehakse äri, ja lõbutsetakse lõkke ääres” (Hiiumaa 1992). Neist tekstidest ilmnevad kohalike omavalitsuste huvid ja püüe elavdada kaubandust ja elu saarestikus.

Toivo Saue (1992) toob oma artiklis lisaks uued argumendid:

Täna kell 21.30 süüdatakse Muinastuli Tahkuna poolsaarel, sümboliseerimaks eestlaste püüdu jõuda tagasi Põhjamaade hulka ning Hiiumaa ja Kemiö sidemeid.

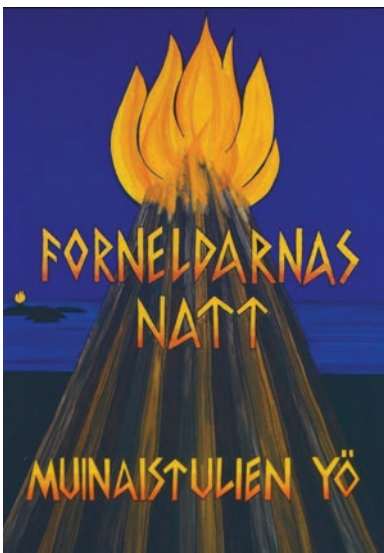
Lõkke ääres kõneldakse Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Parteist ja Muinastulede öö saamisloost.

Niisiis on ka siin kohalikul ajakirjanikul ja ürituse organiseerijatel olulisel kohal poliitiline aspekt ja lisaks ka teatavad rahvusnarratiiviga sarnased püüdlused.

On isegi üsna bravuurne pöördumine:

Vihma korral jääb sündmus praktilistel kaalutlustel ära, aga see ei tähenda seljapööramist Põhjamaadele.

Sel õhtul võiks igäüks teha lõket ja mõelda Eestist, Põhjamaadest, viikingitest, igapäevasest elust ja tulevikust Eestimaal ja oma osast ühiskonnas.” (Saue 1992)

Joonis 1. 1992. aastal välja antud postkaart, mida jagati ürituse propageerimiseks ka Eestis.

Kogu üleskutse lõpeb seega rahvusliku ja personaalse aspekti esile toomisega.

See on üks tegevusliin, ning Soome allikatest selgubki, et Turu saarestikku inimeste tagasikutsumine enne koolide algust ja tõsist tööperioodi on olnud rahastatud projekt.

Hiiliv levik

Muinastulede öö süütamise idee autor on ühe teise allika alusel soomerootslane Birgitta Bröckl, kes oli Turu kultuurivolinik (*kulturombudsman*) aastatel 1984–2003. Ta kutsus üles igäüht süütama augusti viimasel laupäeval kell 21.30 rannikul lõket.

Eestis oli 1990. aastatel aktiviste, kes levitasid muinastulede mõtet, ning kutsusid rahvast süütama lõket oma avalikel esinemistel. Aktivistidel oli tava kehtestamisel võtmeroll. Üks neist on Eesti Maaülikooli professor Väino Poikalainen, kes on rahvusvahelist ja multidistsiplinaarset kaljutaide huviliste gruppide ühendava Eesti Muinastaide Seltsi juht. Seltsi liikmed on osalenud kaljukunsti otsingutel Karjalas ja Kirde-Venemaal, kaardistades ja dokumenteerides olulisi kaljujooniste leiukohti. Eesti Muinastaide Seltsi rajajana on Väino Poikalainen seotud ka Soome muinaskultuuri ja kaljukunsti huviliste seltsiga juba alates varastest 1980. aastatest. Ta on olnud ka ekspert, kellelt on küsitud nõu, kas sellised kombesid olid muiste ka Eestis:

Muinasajal oli Rootsi ja Soome ranniku laevateede ääres juba ühtne, ulgumerelt kuni sisemaani ulatuv valvesüsteem. Sellesse pidi iga ranniku kogukond andma oma kindlaksmääratud panuse ja kandis küllalt ranget vastutust teate mitteedastamise korral. Väino Poikalainen Muinastaide Seltsist peab tõenäoliseks, et samalaadne signaaltulede korraldus oli kasutusel ka Eesti rannikul. (EFITA-75-3)

Tähistamise ideesse ei suhtunud kohe vaimustusega, vaid seda tuli poolvägisi suunata. Aegapidi ürituse populaarsus kasvas, ning sajandilõpuks oli muinastulede öö üsna laialt tuntud, lõket oli hakatud tegema juba mitmel pool sisemaal, enamasti siiski veekogude ääres. Samas on aastaks 2000 olukord teistsugune ja rõhutatakse, et kaasa löövad äriühingud, külaseltsid ja sõpruskonnad, mis tähendab et üritusega käis kaasas infrastruktuuri areng.

Traditsiooni sõnumid on seotud rahvusidentiteedi stereotüüpidega: eestlased kui mererahvas, viikingiaeg milles meil oli oma roll ja põhjus uhkust tunda oma vapruste (Mägi 2002; Kõiva 2006; Kõiva & Vesik 2005) ja looduse üle.

Keskkondlikud seaded

Muinastulede öö FB (Facebooki) leheküljel oli 2014 ja hiljem käigus neli olulist keskkonnakaitselist kampaaniat, soovitusena süüdata ökoloogiliselt puhta mere nimel lõkkes Läänemere rannikul. Üheks projektide rahastajaks on olnud Keskkonna Investeeringute Keskus:

1. Ära kasuta pürotehnikat või taevalaternaid, kui tahad põletada oma raha, anneta see heategevuseks (EFITA 75-008).
2. Põlenud teeküünalde alumiiniumtopside kogumise kampaania lastele – ühe kampaaniaga koguti 1,5 miljonit topsti, 2,1 tonni alumiiniumi.
3. Ranna puhastamise kampaania.
4. Kilekottide vastane kampaania.

Pööre loodushoiu teema suunas oli ajakohaselt loogiline samm ja asus piirama uusi odavaid pidulikkuse loomise momente. Järjest laiemalt leviva erapidudel, avalikel üritustel, kontsertide ajal taevalaternate kasutamise taustal oli paras üllatus randadest kokku kogutud teeküünalde kogus (2,1 tonni alumiiniumit, 1,2 miljonit teeküünla ümbrist) taevalaternate traadid tõstasid küsimuse, kas need kaubandusreklaami järgi looduses lagunevad materjalid ikkagi käituvad niimoodi või jäävad risustama ümbrust. Oli ülimalt asjakohane meenutada, et me ise tekitame ja tarbime esemeid, millega reostame loodust, ent me ei korista enda järelt:

Hiiumaal on näiteks rand, kuhu mõned päevad pärast suuri suveüritusi Taanis ja Lõuna-Rootsis kogunevad taevalaternate jäätmed ja heeliu-mõhupallide riismed. Ja see pole Läänemeres ainuke niisugune koht. Pärnu randa on pärast muinastulede öö üritust meri tagasi kandnud paberjääkidega traadipuntraid, mis taevalaternatest järele jäänud. Selle üle võib nuriseda, kuid me ise ju tegelikult heitsime selle rämpsü sinna.
(Vaik 2014b)

Ka soovitus annetada raha pigem heategevuseks oli ajakohane ja järgis ühiskonna trende. Kilekottide vastane liikumine ja kevadised ühised prügikogumise aktsioonid *Teeme ära* algasid 3. mail 2008. Esimesel üle-eestilisel koristusaktsioonil kõrvaldasid ligikaudu 50 000 vabatahtlikku kogu Eesti territooriumilt ligi 10 000 tonni prügi. Liikumine on tänaseks saanud rahvusvahelise mõõtme ning seda viiakse läbi ligikaudu sajast riigist. Algatusmeeskonna nelja liikme kõrval on tugev meedia- ja majandusrühm.

Ürituse struktuur

Eelnevalt oli juttu inimestest, kes tõukasid kombe käima ja aitasid seda arenada. Üks eestvõtjaid, meremees Mairold Vaik sõnastas mõned reeglid:

Nii nagu muistsel ajal, kui lõkkeid kasutati sõnumite edastamiseks, kutsuvad veebiportaal Mereblogi ja MTÜ Rannarahva Koda täitma Läänemere ranna tuledega nii, et igast kohast oleks näha vähemalt ka kahte teist.

Ta rõhutas samuti, et lõkke asemel võib süüdata oma küünla.

Väga huvitav mulje jäi näiteks 2007. aastal südamaal Põlva järve kaldal toimunud muinastulede ööst ühel autoritest. Linlased kogunesid kella kaheksaks õhtul osalema 1992. aasta stiilis üritusele, kus ühendati poliitika, tulevikumõtted, mõneti esoteeriline lähenemine ja folkloristi mõtted traditsioonilise kultuuri teemadel, tellimusteemaks sauna asend eesti kultuuris. Vaadates tagasi teemadele: riigikogu liige Ester Tuiksoo tutvustamas oma nägemust maaelust ja eestlusest; linnapea Tarmo Tamm rääkimas oma kandi inimestest, nende töödest ja tegemistest ning linna plaanidest sügispoolaastal ning Leevi Lillemäe eluringist looduses ja inimeste juures, st õpetusega, kuidas suunata oma mõtteid ja tegevust, et elu kulgeks õiges suunas. Seega oli fookuses poliitiline, kasvatuslik ja informatiivne, tähelepanuga folkloorile (M. Kõivalt tellitud saunakultuuri sissevaade on kindlasti üks rahvuslikke tunnusteemasid) ja kohaliku rahvatantsuansambliga. Õhtu kauneim osa oli kahtlemata küünalde süütamine ja järvevette ujuma asetamine. Sajad küünlad pimedas öös järvel õõtsumas on kirjeldamatult kaunis ja hingeminev vaatepilt. Minu enda imetus kaldus kohaliku rahva suunas – sellisel soojal augustiõhtul tahaks tantsida ja vestelda. Poliitikute kõned ja isegi eravestlused humanitaariga on jäädvustamisväärsed, aga ei asenda igapäevast suhtlemist. Õhtu jättis üsna meeleoluka mulje, eriti koos kohalike inimeste poolt mikrofoni esitatud spontaansete soovidega edaspidiseks, rõhuga kodul, lastel, tulevikul ja kestmisel.

Umbes lähedast ülesehitust, tihti siiski simmani või kontserdi vormis, millele eelneb veidi temaatilisi sissejuhatusi, on üsna tihti. Mairold Vaik rõhutab (Vaik 2014a):

Muinastulede öö näol on tegemist hea traditsiooniga tulla augustikuu viimasel laupäeval mere äärde, süüdata tuli ja vaadata iseendasse. Tunnetada ühtsust kõikide teiste kaugete tulede ääres viibijatega ja mõelda koos häid ja positiivseid mõtteid.

Muinastulede süütamise aeg oli soodne mitmekski kultuurisündmuseks. Pealinn hakkas augusti lõpus (2019) korraldama kultuuripäevi päev otsa kestvate professionaalsete muusikute kontsertide, näituste ja muude ettevõtmistega. Ühe võimalusena kuulus paketti sõit öhtul Lennusadama juurde muinastulesid süütama ja neid vaatama. Kuid võimalik on olnud nautida ka öises linnas kummitustega kohtumisi näiteks öhtuste matkade ajal, mis on tasuta ja tutvustavad raidkivikunsti ja kummitusi (Maran 2019). Kummitus- ja ajaloomatkad on nüüdseks juurdunud linnaturismi mudel ja pole võimatu, et eestlaste eeskujud pärinevad Suurbritanniast.

Samas on selge, et kultuurisündmuse loomisel ei piira kultuuri- ega raamatukogutöötajat fantaasiapuudus, ja nii teatab üks põhjapoolseid maakonnamuuseumi, et neil on kavas järjekordne bussireis koos lõkkega:

Tänavune muinastulede retk viib järvalased rändama mööda maakonna kirjandus- ja kultuuriloolisi paiku, muinastuli süttib seekord A. H. Tammsaare sünnikodu maile rajatud kultuurihüües. (Tammsaare muuseum 2010)

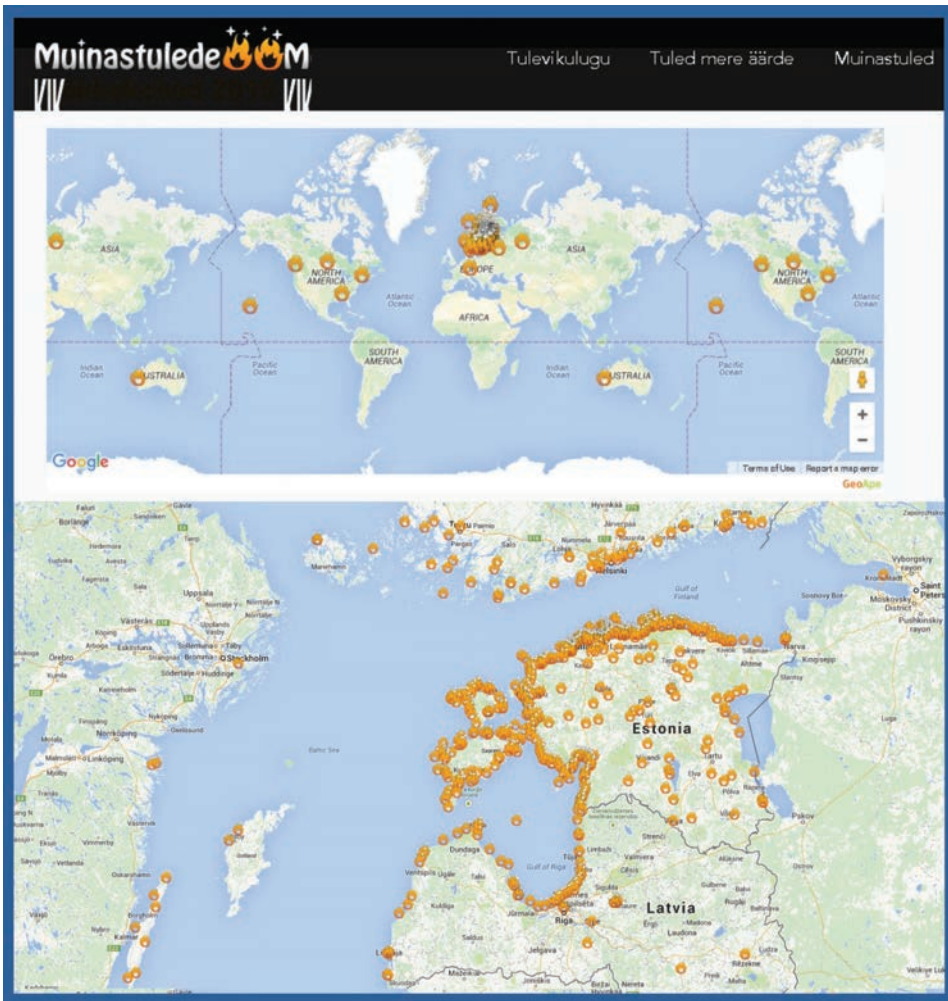
Eriti huvitav sõnamoodustus on siinjuures kultuurihüües – hüües tähistab tavaliselt pühamut, looduspaika suurte puude, kivide, allika vm, ent siinjuures on loodud seos muuseumi ja pühapaiga vahel.

Levik mujal ja ürituse dünaamika

On selge, et muinastulede süütamine sobib mitmetele Läänemere äärsetele riikidele suurema kõlapinna saamiseks. Praegu on hõlmatud Soome, Rootsi, Taani, Läti, Leedu, tähistamist leiame Austraalias, Uus-Meremaal, Põhja-Ameerikas, jm. Liitunud pole Poola ja Saksamaa. Osalt levib sündmus kindlasti rahvuskaaslaste vahendusel, teine sihtrühm on viikingikultuuri fännid ja järgijad.

Kultuurisündmuste levimisel on migratsioon ja endised kolooniad tavaline levikuteekond. Samal kombel levis kaheteistkümnnes öö (*the Twelfth*). Seal leidub põnevaid kõrvalsuundumusi, näiteks Oranje naiste loožid (*Orangewomen Lodged*), kes osalesid mõnes piirkonnas kaheteistkümnendal ööl vähemalt alates 20. sajandi keskpaigast, kuid Belfasti paraadidel oli osalemine keelatud kuni 1990. aastateni. Me leiame sama paraadi Kanadast, kus selle populaarsus on pärast 1970. aastat langenud, samal ajal on Austraalias populaarsuse uus tõus. Ka Guy Hawkesi traditsioonid on olnud laiemalt levinud.

See sunnib küsima, missugune on olnud meie muinastulede öö dünaamika alates esimestest lõketest 1992 Soome ja Eesti rannikul.

Joonis 2. Alates 2010. aastast on muinastuledega seotud info ja materjalid veebis, loodi ka kaardirakendus, mis osutus edukaks. Pildil on muinastulede levik 2015. aastal Eestis ja mujal.

Hilised 1990. aastad – sündmuse infot levitavad entusiastid – osalisi on mõned sajad.

Varased 2000. aastad – sündmust reklaamivad entusiastid ja kultuuriürituste korraldajad – osalisi tuhanded.

Alates 2009. aastast – aktiivne reklaam – osalisi ~10 000 ja rohkem.

2015. aastal – üle 900 registreeritud lõkke koos 31 000 registreeritud osalisega, enam kui kümme kontserti, kokku peaaegu 100 000 inimest.

2016. aasta perspektiivist oli sündmusel helge tulevik, sest projekt “Muinastulede öö” oli edukas konkursil EV 100. See kindlustas laiema reklaami, interaktiivse kaardirakenduse arendamise, kus saab registreerida oma lõkke kas enne muinastulede ööd – ja seega kutsuda lõkketa inimesi endaga ühinema – või selle järel. Rakendused on olnud üsnagi populaarsed. Kuulutati välja ka järjekordne esseevõistlus (neid korraldatakse aasta jooksul arvukalt) ja pakuti taas välja ühine arutlusteema, millest loodetakse arenevat kodanikualgatuse ideed, millega edasi minna:

Muinastulede öö ühine teema on Eesti riigi tulevikule mõtlemine ning üheskoos unistamine. Muinastulede öö meeskond kutsus kõiki Eesti tulevikuloo üle arutlema ja vestlusringis sündinud unistusi ka kirja panema.

Eesti Tulevikulood on augustist novembrini toimuv aruteluperiood, mil vahetatakse mõtteid Eesti ühiskonnale ja inimestele olulistel teemadel. Lugude kogumise eesmärgiks on arendada arutelukultuuri Eestis, algatada uusi ühiskonna jaoks kasulikke ettevõtmisi ning tuua kokku erinevad ideed, inimesed ja unistused. (Maaleht 2015)

Ka see idee pole midagi päriselt uut, ehk üksnes pere ja sõprade ringis arutamine – uudne oli idee 1990. aastate alguses, sest praegusel kümnendil korraldatakse riigitelevisioonis sisuliselt iga-nädalasi diskussioone ühiskonna teemal ja Kesk-Eestis Paides toimuvad augustikuus suured arvamusefestivalid, seega on selge, et formaadid võistlevad, kaotavad uudsuse. Nende tänane erijoon: igal rühmal on võimalik leida endale sobiv väljund ja arutleda teemadel, mis neid kõnetavad. Aga kas lõkke ääres tahetakse tingimata genereerida ideid? Tegemist on ju emotsionaalselt erakordse olukorraga – pimedad tähtedega ülekülvatud ööd ja meri (või mõni muu veekogu) loovad erilise õhkkonna.

Kokkuvõtteks

Võib arvestada, et muinastulede öö on edukalt juurutatud üritus. Eric Hobsbawm (1983) eristab kolme tüüpi traditsioone, millest igal on eristav funktsioon:

- a) need, mis loovad või sümboliseerivad sotsiaalset ühtekuuluvust ja kollektiivset identiteeti,
- b) need, mis tagavad institutsioonide ja sotsiaalsete hierarhiate loomise või seadustamise, ja
- c) need, mis sotsialiseerivad inimesi konkreetsesse sotsiaalsesse konteksti.

Esimest tüüpi on kõige sagedamini nimetatud ja sageli kasutatakse seda ka kahe teise funktsiooni tähistamiseks (Hobsbawm 1983: 9). Kahtlemata on konkreetse tähistamise juures tähtsal kohal jaotused a ja c: – need, mis loovad või sümboliseerivad sotsiaalset ühtekuuluvust ja kollektiivset identiteeti + need, mis sotsialiseerivad inimesi konkreetse sotsiaalsesse konteksti.

Ürituse juures rõhutatakse kindlaid väärtusi.

- Riiklik / Rahvuslik / Põhjamaine / Keskkonnaväärtused / Minevik ja Mälu – ehk lisaks kultuurikuuluvusele on sobiv ka keskkonna sõnum ja teavitustöö. Lisaks kontaktile minevikuga ühendab see rahvaid ja nende väärtusi, loodetakse leida nooruslikku elurõõmu ja käitumismallidelt vastandutakse kujutletud teisele, keskkonna rikkujatele:

Meie kohalikuks traditsiooniks on olnud ikkagi lõkete süütamine meile tähtsatel päevadel – lõkketuled, mis on meie endi kontrolli all. Rämpsuinvasioon ja -transiit ei kuulu ei meie keskkonda ega Eesti kultuuri. (Vaik 2014a, b)

- Populaarsuse kasv ja sellega seoses ka meedia tähelepanu toimuvale – sündmusest jääb jälg erinevates meediates.
- Mitmekülgne üritus: alates oma lõkkest kuni suurte kontserdiga tuledeeni, mis jätab koos rõivakoodi ja sündmuse ülesehituse vabadusega palju isikupäraseid võimalusi. Sellel sündmusel on lihtne ülesehitus, see on kas eraviisiline või riiklikult korraldatud kultuuriüritus, mis hõlmab peamiselt rannikualadel elavaid inimesi, kuid ka sisemaal elavaid inimesi, kes sõidavad selleks puhuks rannikule.

Paul Post (2003) toob rituaalide juures esile järgmised põhijooned, millest enamik sobib ka muinastulede öö kirjeldamiseks (vähem ehk eetiline külg, kui jätta kõrvale panustamine puhtale Läänemerele):

- mahalaadimisfunktsioon: tunnete ja emotsioonide kanaliseerimine;
- eetiline funktsioon: rituaal ei ole kunagi ilma kohustusteta, see viitab autentsele inimkäitumisele;
- profülaktiline, kurja eemale hoidev funktsioon: paranemine ja toimetulek;
- ekspressiivne funktsioon: rituaal annab võimaluse väljendada tundeid ja veendumusi;
- sotsiaalne funktsioon: rituaal loob identiteedi üksikisiku ja kogukonna või grupi tasandil;
- taasloov funktsioon: rituaal pakub kontrasti igapäevaelule, katkestab selle ja pakub moratooriumi (Post & Grimes *et al.* 2003:41).

Üritusel on nüüdseks oma tunnuslaul ja veebikeskkond. Samas on selge, et rannalõkete tegemine ning ühiskonna aktiivsete sõnumite ja vormide sidumine ühe tähtpäevaga on mõnevõrra vastuolulised tegevused. Saavutatakse küll keskendumine merele, loodusele ja inimeste ühendamisele, samas jääb puudu spontaansusest, eriti korraldatud suurte tähistamiste puhul. Võib-olla võiksid tähtpäevaga olla seotud temaatilised viikingi-etendused, võib-olla ka maskeerimine? Tegemist on ju mäletamisele orienteeritud pühaga, mille funktsioon on sõnastada pärand ja ajalugu suuremale rühmale (Assmann 2006), olgugi et mäletamiseks on valitud üks kujutluslik osa minevikust. Samas panustab riik mäletamistaktikasse minimaalselt (Nozick 1977), mis jätab ruumi identiteedi vabale kujunemisele.

Tänu sõnad

Täname Mairold Vaiki lahke abi eest. Uurimust on toetanud Eesti Kirjandusmuuseumi projekt EKM 8-2/20/3.

Kommentaariid

- ¹ Findhorn foundationis toimunud rituaalse aasta konverentsi korraldas 2016 Tom McKean, Aberdeeni Ülikooli folkloristika professor.
- ² Mõisad natsionaliseeriti 1919, mistõttu patroneerivad mõisnike korraldatud peod kadusid.
- ³ 17. sajandi lõpul oli Eestis peaaegu igal mõisal oma kõrts, mõnel ka mitu. Linnakõrtse võis sel ajal olla vähemalt 500. Kõrtside hiilgeaeg praeguse Eesti aladel oli 19. sajandil: 1895. aastal oli Eestimaa kubermangus 1448 kõrtsi ja teist ligikaudu sama palju Liivimaal. 1900. aasta paiku suleti maakõrtsid Eesti- ja Liivimaa kubermangus viinamonopoli seaduse tõttu. Hooneid hakati kasutama viinapoodide, einelaudade, seltsimajade jms jaoks.

Allikad

EFITA = Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna rakenduslik teadusarhiiv, intervjuud ja andmestik.

Muinastulede öö (<https://www.muinastuled.ee> – 9.07.2024).

Kõiva, Mare & Särg, Taive & Vesik, Liisa 2004 = BERTA 2004. *Berta: Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas*. Tartu: Tiigrihüpe.

Kirjandus

Abbasian, Saeid & Lundberg, Anna 2020. Between Fire and Ice: Experiences of the Persian Fire Festival in a Nordic Setting. – *Sustainability* 12 (24) (10374), lk 1–16 (DOI:10.3390/su122410374).

Assmann, Aleida 2006. Memory, individual and collective. – Goodin, Robert E. & Tilly, Charles (toim). *The Oxford handbook of contextual political analysis*. Oxford : New York: Oxford University Press, lk 210–224 (DOI:10.1093/oxfordhb/9780199270439.003.0011).

Attanasi, Giuseppe & Casoria, Fortuna & Centorrino, Samuele & Urso, Giulia 2013. Cultural investment, local development and instantaneous social capital: A case study of a gathering festival in the South of Italy. – *Journal of Socio-Economics* 47, lk 228–247 (DOI:10.1016/j.socec.2013.05.014).

Armao, Frédéric 2024. Uisneach Reborn: Myths, Folklore and Popular Customs of the Hill at the Centre of Ireland. – Milne, Louise (toim). *Traditional Cosmology Society, 40th Anniversary Conference. As Above, So Below: Explorations in Myth and Ritual Throughout the World*. Programme and abstracts. 5-9th April 2024. Edinburgh: Edinburgh University/Traditional Cosmology Society, lk 14 (<https://thisisthetcson.wordpress.com/tcs-40th-anniversary-conference/> – 9.07.2024).

Bennett, Margaret 2001. Calendar Customs in Scotland. – Lynch, Micael (toim). *The Oxford Companion to Scottish History*. Oxford University Press.

Eisen, Matthias Johann 1899. *Jaani raamat*. Arutused Jaaniöö ja Jaanipäewa kohta ja 25 Jaani juttu. Tallinn: G. Pihlakas.

Etherington, James Edward 1988. *The sociology of recurrent ceremonial drama: Lewes Guy Fawkes Night, 1800–1913*. PhD thesis The Open University (DOI:10.21954/ou.ro.0000dea2).

Getz, Donald & Page, Stephen J. 2016. *Event studies: Theory, research and policy for planned events*. London: Routledge (DOI:10.4324/9780429023002).

Grimes, Ronald L. 2013. *The Craft of Ritual Studies*. Oxford: Oxford University Press (DOI:10.1093/acprof:oso/9780195301427.001.0001).

Grundhauser, Eric 2015. The Burning of the Clavie, Burghead, Scotland. – *Atlas Obscura* 6. aprill 2015 (<https://www.atlasobscura.com/places/the-burning-of-the-clavie-burghead-scotland> – 10.07.2024).

Guidry, Emily Chenet 1994. Bonfires on the Levee. A Christmas eve tradition along the river road – *Festival of the Bonfires* (<http://festivalofthebonfires.org/history/> – 10.07.2024).

Hiiumaa 1992 = Muinastulede öö. – *Hiiumaa* 25. august.

Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence (toim) 1983. *The Invention of Tradition*. New York: Cambridge University Press (DOI:10.1017/CBO9781107295636).

Indika, Amila 2023. Sri Lankan Buddhist Festivals and Rituals as Tourism Events and Products. – Kenote speech at the *Conference: Buddhist Heritage & Tourism Symposium*. University College of Ratmalana, University of Vocational Technology Sri Lanka (DOI:10.13140/RG.2.2.32043.62240).

Kõiva, Mare 2006. The Search for A Satisfactory Culture. Trends in Archaeo-Astronomy during the Soviet Period in Estonia. – *Folklore: Electronic Journal of Folklore* 32, lk 7–36 (DOI:10.7592/FEJF2006.32.mare).

Kõiva, Mare & Vesik, Liisa 2005. Linguistic and folkloristic aspects of prospective research in archaeoastronomy. – Kõiva, Mare & Pustyl'nik, Izold & Vesik, Liisa (toim). *Cosmic catastrophes. A collection of articles: European Society for Astronomy in Culture (SEAC) Tenth Annual Conference "Cultural context from the archaeoastronomical data and the echoes of cosmic catastrophic events"*, 27–30 August, 2002. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 87–100.

Lukken, Gerard 2005. *Rituals in Abundance: Critical Reflections on the Place, form, and Identity of Christian Ritual in our Culture*. Leuven: Peeters.

Maaleht 2015 = Muinastulede ööl otsitakse Eesti tulevikulugu. – *Maaleht* 18. august (<https://maaleht.delfi.ee/artikkel/72237437/muinastulede-ool-otsitakse-eesti-tulevikulugu> – 5.07.2024).

Maran, Kai 2019. Kultuuriöö toob tuleetenduse ja Kalamaja kummitustetuurid. – *Pealinn* 26. august, lk 5 (<https://dea.digar.ee/?a=d&d=pealinn20190826.2.8.2&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> – 10.07.2024).

Maslin, Elaine 2014. Burning the Clavie at Burghead. – Kodulehekülj *Elaine Maslin. Media officer at The James Hutton Institute* 12. jaanuar (<https://elainemaslin.wordpress.com/2014/01/12/burning-the-clavie-at-burghead/> – 10.07.2024).

Mägi, Marika 2002. Piirkonnad ja keskused. Asustus muinasaja lõpu ja varakeskaegsel Saaremaal arheoloogiliste, inimgeograafiliste ning ajalooliste allikate andmeil. – Lang, Valter (toim). *Keskus – tagamaa – ääreala. Uurimusi asustushierarhia ja võimukeskuste kujunemisest Eestis*. Muinasaja teadus 11. Tallinn & Tartu: TA Kirjastus, lk 169–232.

Nozick, Robert 1977. *Anarchy, State and Utopia*. Basic Books

Oliphant, Vickie 2019. Bonfire Night 2019: Why do we celebrate Bonfire Night? The meaning of Guy Fawkes Night – *Express UK* 4. november (<https://www.express.co.uk/life-style/life/1199568/Bonfire-Night-2019-why-do-we-celebrate-Bonfire-Night-meaning-Guy-Fawkes-what-happened> – 9.07.2024).

Paz, D. G. 1990. Bonfire Night in Mid Victorian Northants: the Politics of a Popular Revel. – *Historical Research* 63 (152), lk 316–328 (DOI:10.1111/j.1468-2281.1990.tb00892.x).

Post, Paul & Grimes, R. L. & Nugteren, A. & Petterson, P. & Zondag, H. J. 2003. *Disaster ritual: Explorations of an Emerging Ritual Repertoire*. Leuven: Peeters.

Powell, Tom 2018. From Katie Price to Boris Johnson: All the celebrity effigies burned at the famous Edenbridge bonfire celebration in Kent. – *The Standard* 4. november (<https://www.standard.co.uk/news/uk/from-katie-price-to-boris-johnson-all-the-celebrity-effigies-burned-at-the-famous-edenbridge-bonfire-celebration-in-kent-a3979231.html> – 10.07.2024).

Sala, Luc & Waalwijk, Aja & Lillesøe, Britta & Sterneck, Wolfgang & Maidman, Ferry & Rosen, Peter H. 2016. *Festivalization: the boom in events*. Participation, identification, realication and transformation. Boekencoopratie Nederland.

Saue, Toivo 1992. Ka Tahkunas. – *Hiiumaa* 29. august.

Shakhnazarova, Nika 2019. Blaze and Glory. Guy Fawkes Night celebrations: Brits carry flaming tar barrels through streets as fireworks light up skies. – *The Sun* 5. november (<https://www.thesun.co.uk/news/10285755/guy-fawkes-night-fireworks-uk-bonfire/> – 10.07.2024).

Sharpe, James 2006. *Remember, Remember the Fifth of November: Guy Fawkes and the Gunpowder plot*. London: Profile.

Zerubavel, Eviatar 2003. *Time Maps. Collective Memory and the Social Shape of the Past*. Chicago: Chicago University Press.

Tamm, Merike 2010. Randades süttivad sajad tuled. – *Postimees* 28. august, 17:21.

Tammsaare muuseum 2010. Muinasretk kulgeb mööda kirjanduslikke paiku. – *Elu24* 26. august (https://www.elu24.ee/304089/muinasretk-kulgeb-mooda-kirjanduslikke-paiku?_ga=2.180398062.830452259.1593199449-106313129.1544217976 – 04.07.2024).

Vaik, Mairold 2014a. *Muinastulede öö jutud*. August 2014 (<https://muinastuled.blogspot.com/2014/08/> – 10.07.2024).

Vaik, Mairold 2014b. Mairold Vaik: taevalaternate rämpsuinvasioon. – *Postimees* 14. august (<https://arvamus.postimees.ee/2887525/mairold-vaik-taevalaternate-rampsu-invasioon> – 10.07.2024).

Vesik, Liisa 2016. The Evolution of Valentine's Day in Socialist and Post-Socialist Times. – Lyle, Emily & Sotlyarova, Guzel & Sedakova, Irina & Vlaskina, Nina (toim). *The Ritual Year 11. Traditions and Transformations*. Kaasan-Moskva: T8, lk 282–294.

Summary

The night of ancient bonfires

Mare Kõiva

Leading Research Fellow
Department of Folkloristics
Estonian Literary Museum, Estonia
mare.koiva@folklore.ee

Andres Kuperjanov

Research Fellow
Department of Folkloristics
Estonian Literary Museum, Estonia
andres.kuperjanov@folklore.ee

Keywords: end of August celebration, folklore, imagined past, ritual year, bonfire festival

The article focuses on the initiation, spread, and implementation of the tradition of the night of ancient bonfires, mapping the cultural environment and describing the internal and external socio-cultural factors, as well as connections to identity creation

Mare Kõiva, Andres Kuperjanov

of celebrating the last Sunday in August on the seashore. Data were collected through interviews and observations, and qualitative approach was used to reconstruct the dynamic of private and institutionalised marking. In the 21st century, bonfires are interpreted as remembrance of the past and continuation of tradition, based on ethnic identity. The authors present some comparative phenomena in the vicinity of Europe.

Mare Kõiva on Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna juhtivteadur, kelle peamised uurimisalad on rahvausund ja mütoloogia, folkloori narratiivsed aspektid, loitsud ja loitsimine, etnoastronoomia ja zoofolkloristika, rahvakultuuri rituaalsed aspektid.

Mare Kõiva is Leading Research Fellow at the Department of Folkloristics of the Estonian Literary Museum, Estonia. Her main research areas are folk religion and mythology, narrative aspects of folklore, spells and incantations, ethnoastronomy and zoofolkloristics, ritual aspects of folk culture.

mare.koiva@folklore.ee

Andres Kuperjanov on Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna teadur, kelle peamised uurimisalad on etnoastronoomia ja rahvakultuuri rituaalsed aspektid.

Andres Kuperjanov is Research Fellow at the Department of Folkloristics at the Estonian Literary Museum, Estonia. His research topics include and ethnoastronomy and ritual aspects of folklore.

andres.kuperjanov@folklore.ee